Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények, Miskolc, XIX. évfolyam, 1. szám (2026), pp. 9–27.
https://doi.org/10.32977/anyk.2026.002

A STÍLUS A GÉPI MŰFORDÍTÁSBAN: ELVÁRÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK

STYLE IN MACHINE TRANSLATION: EXPECTATIONS AND OPTIONS

PETHŐ JÓZSEF[1]

Absztrakt: A dolgozat funkcionális kognitív fordításstilisztikai megközelítésben vizsgálja a stílus műfordításbeli szerepét, a gépi, mesterséges intelligencia felhasználásával készült fordításokra fókuszálva és a stílus szociokulturális rétegzettségéből adódó jelentésképzést előtérbe helyezve. Az elméleti, fogalmi és módszertani alapozást követően a tanulmány azt mutatja be röviden, hogy milyen elvárásokat, általános jellegű értékelést fogalmaznak meg napjainkban a befogadók, a fordítók és a fordítástudomány a stílusra vonatkozóan. Ezután egy film-, majd egy regényszöveg részletének összehasonlító fordításstilisztikai elemzése alapján annak a vizsgálata történik, hogy miképpen is kezelik a gyakorlatban a nyelvi variabilitás stilisztikai lehetőségeit a mai emberi és gépi fordítások.

Kulcsszavak: *funkcionális kognitív stilisztika, fordításstilisztika, műfordítás, emberi és gépi fordítás*

Abstract: The paper discusses the role of style in literary translation in a functional cognitive translation stylistic approach, focusing on machine translations produced with the use of artificial intelligence and emphasizing meaning construction arising from the sociocultural stratification of style. Following a theoretical, conceptual, and methodological grounding, the paper briefly presents the expectations and general evaluations currently expressed by readers, translators, and translation studies regarding style. Then, based on the comparative translation stylistic analysis of an excerpt from a film and a novel, it is examined how the stylistic potential of linguistic variability is addressed in the practice of contemporary human and machine translation.

Keywords: *functional cognitive stylistics, translation stylistics, literary translation, human and machine translation*

1. Bevezetés

A dolgozat célja funkcionális kognitív fordításstilisztikai megközelítésben hozzájárulni a stílus szerepének vizsgálatához, ezen belül specifikusan a gépi, mesterséges intelligencia felhasználásával készült műfordításokra fókuszálva és egy több

[1] DR. HABIL. PETHŐ JÓZSEF
főiskolai tanár
Miskolci Egyetem BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
jozsef.petho@uni-miskolc.hu

szempontból is releváns szövegértelem-összetevőt, a stílus szociokulturális rétegzettségéből adódó jelentésképzést előtérbe helyezve.

A tanulmány szerkezeti felépítése a következő: a bevezetés utáni, fogalmi és módszertani szempontból alapozó célú fejezet a stílus szövegbeli szerepének általános áttekintését tartalmazza a kognitív stilisztikai elméleti modell nézőpontjából (2.). A konkrét témát kifejtő rész első egységének (3.) fókuszában annak a bemutatása áll, hogy milyen elvárásokat, általános jellegű értékelést fogalmaznak meg napjainkban a befogadók, a műfordítók és a vonatkozó fordítástudományi szakirodalom a stílusra vonatkozóan a fordítások esetében, különös tekintettel a gépi fordításokra; második egységében (4.) pedig egy filmrészlet (4.1.), illetve egy szépirodalmi szövegrész elemzései (4.2.) alapján annak a vizsgálata történik, hogy miképpen is kezelik a gyakorlatban a nyelvi variabilitás stilisztikai lehetőségeit a mai gépi fordítások, ehhez viszonyításként műfordítást (emberi fordításokat) is elemzek. A dolgozatot végül rövid összegzés és kitekintés zárja (5.).

2. A stílus funkcionális nyelvészeti megközelítésének alapjai

A funkcionális kognitív nyelvészet a formális nyelvtudományi irányzatokkal szemben nem a grammatikai struktúra mint önmagában vett szerkezet leírására helyezi a hangsúlyt, hanem a szerkezetek jelentésének a nyelvhasználati alapú leírására, különös tekintettel a jelentés és a megismerés viszonyára (vö. pl.: Langacker 2008; Tolcsvai Nagy 2013; Tolcsvai Nagy szerk. 2017). A kognitív stilisztika – ennek megfelelően – a szöveg stílusát a szövegértelem nyelvi megformáltságból eredő összetevőjének tekinti, amely a szövegmegértés, -interpretáció szempontjából attributív módon jön létre, azaz a stílushatás, a stílus által létrehozott értelemösszetevő nem eleve adott, többnyire nem is fogalmi jellegű, hanem a befogadói attribúcióval (tulajdonítással) alakul ki a nyelvi interakcióban (vö. pl. Tolcsvai Nagy 1996, 2005). A stílus így a nyelvi horizontok összjátékának eredménye a mindenkori nyelvi interakció során, amelynek a szöveg csak egyik, igaz megvalósító összetevője, a többi pedig pragmatikai tényező.

A stílus leírásában a szociokulturális rétegzettség szerinti stílusértékeket – amelyek jelen vizsgálat, dolgozat fókuszában állnak – a kognitív stilisztikai modell (vö. Tolcsvai Nagy 1996; Tátrai–Tolcsvai Nagy szerk. 2012) alapján az alábbi öt változó mentén és így lehet elrendezni:

- a magatartás mentén: durva, bizalmas/laza, közömbös, választékos;
- a helyzet mentén: informális, közömbös, formális;
- az érték mentén: értékmegvonó (ironikus, gúnyos), közömbös, értéktelítő (patetikus);
- az idő mentén: közömbös, régies, újszerű;
- a hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok mentén: sztenderd, irodalmi nyelv, nyelvjárások, városi népnyelv, diáknyelv, a szépirodalom történeti stílusrétegei stb.

3. A stílus a fordításban: elvárások és elvek

3.1. A befogadói oldal véleménye: Karácsonyi kutyulás, egy „esettanulmány”

A továbbiakban egy „esettanulmányban”, az alább kifejtendőkhöz – legalábbis részben – kiindulási alapként, a kontextualizálásban hasznosítható példaként vizsgáljuk meg most közelebbről azt az összességében inkább laikusnak minősíthető, de fordítástudományi szempontból így is tanulságokat kínáló közelmúltbeli diskurzust, amely Lucy Mitchell (2025) *The Christmas Dog Sittery* című művének, magyar fordítása (*Karácsonyi kutyulás* címmel) körül alakult ki.

Az alábbi két ábrában először is a kötetborítókat és a fordítás belső címlapját mutatom be. A borítók azért érdemesek figyelmünkre, mert vizuálisan (a színekkel, betűtípussal, kompozícióval stb.) visszatükrözik, visszaadják a regény lényeges műfaji jellegzetességeit, ebbe beleértve természetesen a stílusjellegzetességeket is, a belső címlap pedig azért érdemes figyelmünkre, mert feltünteti, hogy a fordítás mesterséges intelligencia felhasználásával készült.

1. ábra
A The Christmas Dog Sittery *és* Karácsonyi kutyulás *borítója*

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Lucy Mitchell: The Christmas Dog Sitters
Bloodhound Books, 2024

Copyright © Lucy Mitchell, 2024
Hungarian translation © Pioneer Books, 2025
A fordítás mesterséges intelligencia felhasználásával készült.

Kiadja a Pioneer Books Könyvkiadó Kft., Pécs, 2025
kiado@alexandra.hu
www.pioneerbooks.hu
www.moobius.hu

Felelős kiadó Matyi Alexandra
Felelős szerkesztő Csontos Judit
A borítót Niczuly Zsófia tervezte

2. ábra
A Karácsonyi kutyulás *kötet belső címlapja*

Az *AI kutyulta angolról magyarra a Karácsonyi kutyulást; van, aki bojkottot emleget* címmel megjelent publicisztika (Nagy 2025) már címében inkább negatívnak tűnő ironikus értékelést tartalmaz *(kutyulta angolról magyarra)*, valójában azonban inkább pozitív ítéletet ad a mérleg, amelynek kifejtésében kiemelten jelentős szerepet kapnak a stílusra vonatkozó megállapítások is:

> Jókora hullámokat kavart az elmúlt hetekben a hír, hogy egy magyar kiadó, a Pioneer Books a mesterséges intelligenciával fordíttatta le egy brit szerző, Lucy Mitchell *Karácsonyi kutyulás (The Christmas Dog Sitters)* című romantikus regényét. Ráadásul a kiadó nem is titkolja, hogy a fordításhoz az AI-t vette igénybe: a könyv kolofonjába beleírta, hogy „a fordítás mesterséges intelligencia felhasználásával készült", és humán fordítót nem is tüntetett fel. Habkönnyű műről van szó: az ötkötetes szerző regényének (nevezhető zsánerműnek, romantikus lektűrnek vagy ponyvának is**) nincsenek olyan regiszterei, olyan összetett nyelvi, kompozíciós megoldásai, amelyek különösebb próba elé állítanának volna akár egy emberi, akár egy gépi fordítót**. Lineáris elbeszélés, egyes szám első személy, múlt idő, egyszerű mondatok, szerkezetek, direkt párbeszédek, így nem kell különösebb kreativitás ahhoz, hogy magyarítani lehessen a karácsonyi kutyavigyázós sztorit. De a szöveg mégsem egy kenyérpirító használati utasítása, és az itt-ott megjelenő **szelíd humor azért olyanfajta stíluselem, ami feladatot jelent – ezt pedig az AI, úgy tűnik, megugrotta. A szöveg jól olvasható, és aki nem tudja, hogy gép fordította, valószínűleg nem gyanakszik mesterséges intelligenciára** (Nagy 2025; a kiemelések tőlem: P. J.)

Szempontunkból természetesen az is különösen érdekes, hogy az idézett elemzésben, ugyan hipotetikusan, a cikk összehasonlítja a gépi és az emberi fordítás eredményét: „aki nem tudja, hogy gép fordította, valószínűleg nem gyanakszik mesterséges intelligenciára". Az elfogadónak vagy egyenesen pozitívnak minősíthető vélemények mellett azonban megjelentek ellenkező előjelű állásfoglalások, még a teljes elutasítás is: „Egy a megjelenés után nem sokkal indított Reddit-thread már a kiadó bojkottját emlegette: »Újabb kiadó, amit teljesen **AI fordítás kiadása miatt lehet bojkottálni**: Alexandra/Pioneer Books«" (Nagy 2025, idézi W1-et; a kiemelés tőlem: P. J.) A könyv mesterséges intelligencia által készített fordításáról kialakult vitában volt, aki arra is felhívta a figyelmet, hogy ma még a gépi fordítást általában emberi ellenőrzés követi, de e vélemény írója szerint a szempontunkból most előtérben lévő **stilisztikai megfeleltetés** már nem történik meg:

> A fordítóiparban egyre gyakoribb a gépi fordítás utólagos szerkesztése (MTPE) névre hallgató dolog, ami valójában a gép által fordított szöveg fordító szakember általi, kétnyelvű ellenőrzését (azaz a célnyelvi szöveg forrásnyelvi szöveggel való összevetését) és javítását jelenti. Ez rövidebb és nyilvánvalóan olcsóbb is, mint a hagyományos fordító + lektor munkafolyamat, két humán fordító által kivitelezve. Azonban a minősége is gyengébb általában, mert tartalmilag ugyan megtörténik a fordítás javítása (azaz ne legyen benne félrefordítás, kihagyás,

> helyesírási hiba, nevek, számok egyezzenek stb.), **stilisztikailag viszont alighanem már nem, azaz nem lesz olyan […] mintha egy műfordító kolléga fordította volna** (W1; a kiemelés tőlem: P. J.).

A diskurzusban megjelentek olyan sarkos vélemények is, amelyek szerint a mesterséges intelligencia által készített fordítások nem megfelelőek, sőt egyenesen „stílustalanok", „sterilek":

> **…nem jó.** Lélektelen, ami egy használati utasításban tényleg tök oké, de egy szépirodalmi műben **igényes olvasónak felszökik a szemöldöke arra a stílusra, amire az AI (jelenleg) képes** (W1; a kiemelés tőlem: P. J.).

> …sajnos én is szomorúan tapasztalom, de egy fizetős chatgptbe jól promptolt szöveg kevésbé ad inkonzisztens fordítást, mint egy középszerű/középszar fordító, aki még el is vállalná az adott 660ezredik „cozy egyszerolvasós de csiniborítós" (sic!). Nincs a fordítói liability, cserébe a szerkesztő szabadabban dolgozik és ha gondos akkor beleviszi munkája során az eredeti szöveg stílusjegyeit **az amúgy egészen stílustalan, steril, de használható AI-fordításba** (W1; a kiemelés tőlem: P. J.).

Az itt röviden bemutatott internetes diskurzus összegzéseként elmondható, hogy a befogadói oldalról többnyire kétely fogalmazódik meg a gépi fordításokra vonatkozóan abban a tekintetben, hogy képesek-e visszaadni, átadni a célnyelvi olvasóknak a forrásnyelvi szöveg stílusát, valamint a stílussal megvalósuló szövegértelemképzési potenciált.

3.2. Elmélet és gyakorlat: fordítástudományi és fordítói megközelítés

A stílus általános jellegű fordítástudományi megközelítését e dolgozat jellegéhez, valamint a jelen esetben megszabott terjedelmi keretekhez igazodóan most csak röviden van mód tárgyalni, így csupán egy, ám szintetizáló jellegű és releváns megközelítést mutatok be. Klaudy Kinga (1994: 72) *A fordítás elmélete és gyakorlata* című alapművében Nida (1964) nyomán az ún. „természetes" fordítás egyik feltételeként tárgyalja a **stilisztikai jellegzetességek visszaadásá**t. A stílus fordítási lehetőségeivel kapcsolatban, mondhatni, szkeptikus álláspontot képvisel, legalábbis a példái erre utalnak. Ezekben több megoldhatatlannak tűnő nehézséget mutat be. Különösen elgondolkodtató a nyelvek eltérő stilisztikai standardjaira vonatkozó megállapítása, amelyet itt az angol–spanyol nyelvpár példáz, de nyilván más nyelvekre is érvényes lehet: „az eltérő stilisztikai standardok miatt az angol próza spanyol fordításban színtelennek, unalmasnak tűnhet, míg a spanyol próza angol fordításban elviselhetetlenül bőbeszédűnek és ékesszólónak fog hatni" (Klaudy 1994: 72). A fordítások nagy részében Klaudy szerint gyakran **elkerülhetetlen és sorozatos stilisztikai veszteségek** következnek be, erre Mikszáth Kálmán *Beszterce ostroma* című regényének orosz fordítását hozza példának: „a kedélyesen adomázó, szeretettel élcelődő mikszáthi stílus nyelvi jellegzetességei vagy átvihetetlenek, vagy hatástalanná válnak a fordításban" (Klaudy 1994: 149; a kiemelés tőlem: P. J.).

A fordítói gyakorlat szempontjából történő megközelítésre nézzük meg példaként most a Villámfordítás Fordítóiroda gépi fordításról adott jellemzését (W2). Eszerint a nagy nyelvi modellek (LLM) – mint a ChatGPT-t működtető GPT-4, a Meta LLaMA vagy a Claude – ugyan nem kifejezetten fordításra készültek, mégis meglepően jó fordítási eredményeket képesek adni. Maga a fordítóiroda az adott feladathoz választva ki a leghatékonyabb eszközt többféle eljárást használ, azaz a neurális gépi fordítást és a nagy nyelvi modelleket egyaránt. Az alábbi összehasonlításban (l. *1. táblázat*), a stílus is kiemelt szerepet kap:

1. táblázat

A neurális gépi fordítás és a nagy nyelvi modellek össszehasonlítása

(Forrás: W2, a kiemelés tőlem: P. J.)

Szempont	**Neurális gépi fordítás (NMT)**	**Nagy nyelvi modellek (LLM)**
Fókusz	Kifejezetten fordításra tervezett	Általános nyelvi modell
Kontextus	Mondatszintű	Dokumentumszintű
Testreszabás	Könnyen finomhangolható	Nehezen változtatható
Stílus	**Konzisztens, precíz**	**Természetes, rugalmas**
Elérhetőség	Kiforrott technológia	Folyamatosan fejlődő

4. Műfordítás és gépi fordítás: két összehasonlító elemzés

A továbbiakban nézzük meg szövegvizsgálatokkal azt, hogy a gépi fordítások miképpen konstruálják, kezelik a stílust, összevetve a gépi fordításokkal létrehozott szövegek releváns stíluselemeit, -sajátosságait a célnyelvi szöveg, illetve az emberi fordítások stílusával.

Az elemzésekben megjelenő stílusminősítésükkel kapcsolatban előzetesen megjegyzendő, hogy a stílustulajdonítás e tanulmányban főként saját elemzői kompetenciámon alapul, emellett azonban esetenként figyelembe vettem különböző szótárak, szakirodalmi források stílusminősítéseit is, ezekre az illető stíluselemek minősítése mellett hivatkozom; a további kutatásokban természetesen hasznosnak tartanám a széles körű, nagy adatközlői kört bevonó empirikus kutatást a stílustulajdonításra vonatkozóan.

Az első vizsgált szövegrészlet egy igen népszerű (vö. pl. W3[2]), 2013-ban bemutatott német filmvígjátékból származik, a film eredeti német címe: *Fack ju Göhte*, magyar fordításban: *Fák jú, Tanár úr!* A filmben elhangzó szövegrészt azért választottam

[2] A https://www.tvspielfilm.de/ statisztikája szerint a *Fack Ju Göhte* minden idők 5. legnagyobb nézőszámú német filme.

vizsgálatra, mert a film forrásnyelvi szövege markáns, így az elemzésben is jól kezelhető nyelvi stílusjegyeket mutat, nevezetesen meghatározó benne az ifjúsági nyelv, a szleng jelenléte. Az egyik filmkritika szerint a *Fack Ju Göhte* egy „filmes bepillantás a német nyelvbe" *(Ein filmischer Einblick in die deutsche Sprache)*, amely ugyan első megközelítésben egy iskolai vígjáték, de második pillantásra már inkább egy szellemes filmalkotás a német ifjúsági, illetve hétköznapi beszélt, szlenges nyelvről (Reins 2013).

Az idézett rész egy polilógus részlete, a szituáció röviden a következő: Zeki, a címbeli „tanár úr" (Zeki Müller valójában egy bankrabló, aki egy véletlen folytán helyettesítő tanár lesz) elviszi az osztályát egy „tanulmányi kirándulásra" néhány bűnöző múltbeli ismerőséhez, hogy a diákok okuljanak azok sorsából, visszaúton az iskolába, megáll beszélgetni két tanítványával, Zeyneppel és Chantallal, ekkor látják meg, hogy nem messze tőlük valami konfliktus, verekedés van (l. *3., 4. ábra*). Ezután következik az idézett beszélgetés.

3. ábra
Zeynep, Zeki és Chantal (képkivágás a Fack Ju Göhte *című filmből*)

4. ábra
Diákok bántalmaznak diákokat (képkivágás a Fack Ju Göhte *című. filmből*)

(1) Forrásnyelvi szöveg[3]
Zeki: Wer sind ’n die da unten?
Zeynep: *Die Behinderten werden von der Hauptschule abgezogen*.
Zeki: Die sehen nicht *behinderter* aus als ihr.
Chantal: Wohl…
Zeynap: *Ja, Mann*…wie wie *Nerds,* Jugend forscht und so…

(2) Magyar szinkron (Pallinger Emőke, forrás: https://iszdb.hu/?szinkron=30226)
Zeki: Mi történik ott?
Zeynep: *A szakiskolások zúzzák a nyomikat.*
Zeki: Nem sokkal *nyomibbak,* mint ti.
Chantal: De…
Zeynep: Ezek *kockák,* kutatódiákok.

(3) ChatGpPT[4]
Zeki: Kik azok ott lent?
Zeynep: *A fogyatékkal élőket áthelyezik az általános iskolából.*
Zeki: Nem néznek ki *fogyatékosabbnak*, mint ti.
Chantal: Hát…
Zeynep: *Ja, haver*… inkább olyanok, mint a *stréberek*, Jugend forscht meg ilyesmi…

(4) DeepL
Zeki: Kik azok ott lent?
Zeynep: *A fogyatékkal élőket kivonják az általános iskolából*.
Zeki: Nem tűnnek *fogyatékkal élőknek,* mint ti.
Chantal: Valószínűleg...
Zeynap: *Igen, haver...* mint a *stréberek,* a fiatal kutatók és ilyesmi...

(5) Google
Zeki: Kik ezek az emberek ott lent?
Zeynep: *A fogyatékkal élő gyerekeket kiveszik a középiskolából.*
Zeki: Nem tűnnek *fogyatékosabbnak,* mint te.
Chantal: Hát…
Zeynep: *Igen, haver*… mint a *stréber figurák,* tudományos vásárok és ilyesmi…

[3] A német nyelvű idézet saját leirat a film alapján.
[4] A ChatGpPT, a DeepL és a Google-fordító itteni választásának az oka e programok népszerűsége, nagymértékű elterjedtsége és könnyen elérhető volta (vö. pl. Bezzeg 2022, W8). A fordítások készítésének ideje: 2026. január 16.

Táblázatba foglalva a szaliens stíluselemek:

2. táblázat

Szaliens stíluselemek összehasonlítása: Fack Ju Göhte
(Forrás: W2, a kiemelés tőlem: P. J.)

Forrásnyelvi szöveg	**Fordítás**			
	Emberi (műfordítói)	**ChatGPT**	**DeepL**	**Google-fordító**
Die Behinderten werden von der Hauptschule abgezogen.	*A szakiskolások zúzzák a nyomikat.*	*?*[5] *A fogyatékkal élőket áthelyezik az általános iskolából."*	*? A fogyatékkal élőket kivonják az általános iskolából*	*? A fogyatékkal élő gyerekeket kiveszik a középiskolából."*
behinderter	*nyomibbak*	*fogyatékkal élőknek*	*fogyatékkal élőknek*	*fogyatékosabbnak*
Ja, Mann	*-*	*Ja, haver*	*Igen, haver*	*Igen, haver*
Nerds	*kockák*	*stréberek*	*a stréberek*	*stréber figurák*

Ha a stílus szempontjából összevetjük a kiemelt elemeket, akkor a következő fontosabb megállapításokat tehetjük: Az első figyelmünkre érdemes szerkezet a *Die Behinderten werden von der Hauptschule abgezogen*. mondat, amelynek mindkét főmondatrésze, tehát az alanya és az állítmánya is különösen szaliens stiléma. A magatartás mentén a *Behinderten* durva (itteni jelentését a fent idézett fordítások közül az emberi fordítás megfelelő lexémája, azaz a *nyomi*[6] adja vissza a legpontosabban, vö. W4), az állítmány bizalmas/laza, a helyzet mentén mindkét mondatrész informális stílusú, az alany az érték mentén értékmegvonó (gúnyos), az idő mentén az alany és az állítmány is (inkább) újszerű és a hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok szerint ifjúsági nyelvi (diáknyelvi). A *werden abgezogen* szenvedő szerkezet alapigenevének az *abziehen*nek az 1990-es évektől kialakult diáknyelvi jelentése: 'jemanden räuberisch erpressen, besonders unter Jugendlichen'; azaz 'valakit erőszakos módon zsarolni (különösen a fiatalok körében)' (Herberg–Kinne–Steffens 2004: 1; W5). Ezeket a jelentéseket és stílusértékeket csupán az emberi fordítás adja vissza adekvát módon. A *Behinderten* mindegyik gépi fordításában a *fogyatékkal élők* kifejezés szerepel, amely ugyan a politikai korrektség általánosságban természetesen érvényes szempontjának tökéletesen megfelel, de a filmbeli kontextusban teljesen értelmezhetetlen és félrevezető.

A *Ja, Mann* szerkezetben előforduló, a magatartás szempontjából laza (bizalmas), informális stílusértékű (vö. W6, W7) *Mann*-nak a szövegben nincs lényegi denotatív jelentése, azaz ilyen értelemben a „szemantikailag üres" töltelékszavakhoz, illetve a

---

[5] A *?* szimbólum itt a kijelentés, mondat – szemantikai szempontból – problémás voltát jelzi.

[6] „*Behindert* bezeichnet […] Außenseiter und missliebige Personen, hat also eine negative Bedeutung" W5. (A *fogyatékos* jelentése [...] kívülálló, kirekesztett, lenézett személy, azaz a szónak negatív mellékjelentése (konnotációja) van. – A német szövegek fordításai a dolgozatban minden olyan esetben, ahol nincs feltüntetve fordító, saját fordítások.)

diskurzusjelölőkhöz hasonló (vö. pl. Schirm 2011; Dér 2020). Ez a fajta „jelentéshiány" – az idézőjel itt arra utal, hogy funkcionális stilisztikai vagy pragmatikai megközelítésben azonban nem tekinthető jelentésnélkülinek a *Mann* – lehet az oka, hogy az emberi fordításban egyszerűen elmarad a szerkezet megfelelője, azaz a kihagyás művelete valósul meg. Viszont a gépi fordítások itt pontosabban ragaszkodnak a forrásnyelvi szöveghez, ugyanis mindhárom esetben van megfelelője a *Ja, Mann* szerkezetnek, különösen a ChatGPT oldotta meg adekvát módon a fordítást, a közömbös stílusértékű *igen* helyett a laza (bizalmas) *ja* mondatszót alkalmazva: *Ja, haver* (ChatGPT), *Igen, haver* (DeepL és Google). A *Mann* megfelelője mindhárom esetben a *haver*, amely pragmatikai szempontból, illetve a stílus szociokulturális rétegzettségének szempontjából adekvát módon adja vissza a *Mann* forrásnyelvi stílusbeli funkcióját.

A másodikként vizsgálandó forrásnyelvi szövegrészlet Eva Baronsky *Herr Mozart wacht auf* című regényéből származik, a *Mozart felébred* címmel megjelent magyar műfordítás Nádori Lídia munkája, a gépi fordításokat az előzőekhez hasonlóan a ChatGPT, a DeepL és Google készítette. A szövegválasztás okát leginkább a regény stílusbeli összetettségének érdekes voltában és ebből adódóan a fordítás különleges stilisztikai felelősségében, „kihívásában" tudom megjelölni. Bedő J. István (2014) kritikája lényeglátóan foglalja össze ezeket a sajátosságokat, egyúttal értékelve Nádori Lídia fordítását is:

> „A német eredetiben Eva Baronsky nyilván a korabeli Mozart-levelek alapos ismeretében alakította ki azt a furcsa keveréknyelvet, ami a barokk-rokokóból indulva lassan és nehézkesen idomul a 21. századi szókincshez, szófűzéshez. No és a lengyel vendégzenész tört németségét is. Nádori Lídia pedig kongeniálisan tette át magyarra a szöveget, különösen a szójátékokkal, sziporkákkal megspékelt rokokós örömködéseket, szerelmesleveleket."

Az alábbiakban vizsgáljuk meg közelebbről a regény egyik, a stílus szempontjából különösen jellegzetes, érdekes részletét.

(6) Forrásnyelvi szöveg
»*Bist du wahnsinnig, das ist scheißkalt hier!* Mach sofort das Fenster zu!«
[…]
»*Wo hängt's? Jetzt mach schon!*«
Folgsam tastete er nach dem Festerrahmen. Gewahrte erst jetzt, wie angenehm warm der Raum zuvor gewesen war, indes er nicht den mindesten Geruch einer Feuerung bemerkt hatte.
»Ich, äh … *bitte ergebenst um Verzeihung, es lag nicht in meiner mindesten Absicht, Euch zu incommodieren*.«
»Wie bitte?« Der andere glotzte an ihm herab. »Na wenigstens bist du wieder fit, wir haben schon Angst gehabt, *du krepierst uns*.«
Er erstarrte. »Wie könnte das angehen?«

Mühsam zog er die Mundwinkel in die Breite. »*Wo ich doch bereits ein elend Sterbender, ein sterbendes Elend, äh … sterbenselend bin?*«
Der Nackte sah aus, als habe er Essig im Mund. »*Bist ein Spaßvogel, was?* Dann ist es ja gut, dass wir deinen sicheren Tod verhindern konnten. Beim nächsten Mal würde ich mich an deiner Stelle aber zurückhalten.«
»Beim nächsten Mal? Ich … verstehe nicht …«
Ein klackendes Geräusch unterbrach ihn, Schritte näherten sich, und ein gedrungener Posaunenengel mit nussbraunen Locken über der breiten Stirn erschien im Türrahmen.
»*He, Enno*«, rief der Nackte grinsend, »wir kriegen Hilfe beim Saubermachen. *Unser Fundstück ist wieder klar*.«
»Na Gott sei Dank.« Der Posaunist bedachte den anderen mit einem Seitenblick und gab ein erleichtertes Schnaufen von sich. »*Bist du bestimmt okay?*«
Das galt ihm. Vorsichtig sah er von einem zum anderen. Wenn er nicht tot war, konnte dies nicht das Jenseits sein. Wohin also war er geraten?
In ein Zwischenreich, für das er keinen Namen kannte? War *»ohké«* ein Erkennungszeichen? »Ich, ähm …« (Baronsky 2009: 20)

(7) Nádori Lídia műfordítása
– *Megőrültél? Kibaszott hideg van!* Csukd már be az ablakot!
[…]
– *Heló! Csukd már be!*
Engedelmesen kapaszkodott az ablakkeretbe. Csak most tudatosult benne, milyen kellemesen meleg volt a szoba az előbb, pedig nem is érezte a tűzhely szagát.
– Én, ööö... *alázatosan kérem a bocsánatát, távol álljon tőlem, hogy inkommodáljam uraságodat.*
– Mi van? – A férfi rábámult. – Na, legalább jól vagy, már azt hittük, *megkrepálsz itt nekünk.*
Megmerevedett. – Hogyan is tehetném? – Nem kevés fáradságába került kínosan elmosolyodni. – *Hiszen én már egy nyomorult haldokló vagyok, egy haldokló nyomorult... ööö... egy hulla?*
A meztelen óriás olyan arcot vágott, mintha ecetet nyelt volna. – *Azt hiszed, vicces vagy?* Örüljél, hogy megmentettünk a biztos haláltól. A helyedben legközelebb viszszafognám magam.
– Legközelebb? ... Nem... nem értem.
Kattanás hangja szakította félbe, aztán közeledő lépteké. Zömök angyal lépett be, kezében harsona, széles homlokára dióbarna fürtök hullottak.
– *Csá, Enno!* – köszöntötte a meztelen férfi vigyorogva. – *Itt egy segítség a ganézáshoz*. *A kis talált gyerek magához tért.*
– Nahálisten. – A harsonás csak egy oldalpillantásra méltatta a meztelent, megkönnyebbülten fújtatott. – *Tutira oké vagy?*
Megértette, hogy ez őrá vonatkozik. Óvatosan pillantott egyik férfiról a másikra. Ha nem halt meg, akkor ez nem is a túlvilág. De akkor hová került? Valami közbenső tartományba, amelynek nem ismeri a nevét. Mi lehet vajon ez a *„tutiraoké”?* Ez volna a kiválasztottak neve? – Én... ööö... (Baronsky, 2013: 19–20).

3. táblázat
Szaliens stíluselemek és fordításuk Nádori Lídia műfordításában: Herr Mozart wacht auf – Mozart felébred

Forrásnyelvi stíluselem	**Célnyelvi megfelelő a műfordításban**
Bist du wahnsinnig, das ist scheißkalt hier!	*Megőrültél? Kibaszott hideg van!*
Wo hängt's? Jetzt mach schon!	*Heló! Csukd már be!*
bitte ergebenst um Verzeihung, es lag nicht in meiner mindesten Absicht, Euch zu incommodieren.	*alázatosan kérem a bocsánatát, távol álljon tőlem, hogy inkommodáljam uraságodat.*
du krepierst uns	*megkrepálsz itt nekünk.*
Wo ich doch bereits ein elend Sterbender, ein sterbendes Elend, äh ... sterbenselend bin?	*Hiszen én már egy nyomorult haldokló vagyok, egy haldokló nyomorult… öööö... egy hulla?*
Bist ein Spaßvogel, was?	*Azt hiszed, vicces vagy?*
He, Enno	*Csá, Enno!*
Unser Fundstück ist wieder klar	*A kis talált gyerek magához tért.*
Bist du bestimmt okay?	*Tutira oké vagy?*

A részlet elemzéséhez, a kiemelt nyelvi, stílusbeli jelenségek vizsgálatához figyelembe kell vennünk a regénybeli kontextust, azaz a következőket: Az „időutazásos regény" első fejezetében *(Introitus)* a haldokló Mozart jelenik meg, akin orvosa utolsó lehetőségként még érvágással próbál segíteni. A második részben *(Requiem aeternam)* a meghalt zeneszerző újból életre kelve egyszer csak a XXI. századi Bécs egyik lakásában találja magát. Öntudatra ébredése után először arra gondol, hogy nagy betegsége, súlyos állapota ellenére mégis megmenekült a haláltól, de a teljesen idegen környezetet látva később mégis arra a következtetésre jut, hogy a túlvilágra vagy legalábbis valami „köztes világba" került. Aztán lassan elkezdi felfedezni környezetét, a számára ismeretlen tárgyakat, ruhadarabokat. Megjelenik a színen két számára idegen férfi is, akikről azt hiszi, valamiféle túlvilági lények, talán angyalok. Ezt a szituációt, illetve a két férfival folytatott beszélgetést tartalmazza az itt idézett részlet. Az egymástól távoli idősíkok egymás mellé kerülése, azaz a tizennyolcadik század végi (Mozart korabeli) és a huszonegyedik század eleji világnak az így történő összetalálkozása, abszurd, realitáson túli vegyülése a nyelvi elemek stílusbeli kontrasztját is létrehozza. A stílus szociokulturális tényezői szerint vizsgálódva első renden így az idő dimenziójának szempontjából mutatkozó stílusérték-eltérések a leginkább szaliensek. Ahogy Bedő (2014) írja Baronsky a korabeli Mozart-levelek alapos ismeretében formálja azt tizennyolcadik század végi, cikornyásan archaikus „rokokó" nyelvet imitáló stílust, amelyet a regénybeli Mozart beszél, ezzel éles kontrasztot alkot a két idegen férfi modern stílusa. Az újszerű, modern nyelvhasználat fontos összetevője az is, hogy a magatartás szempontjából az idetartozó megnyilatkozások laza, bizalmas stílusúak, a helyzet szerint pedig informálisak, ezek a jegyek

azért is különösen relevánsak, Mozart stílusára – korhűen – a választékos és inkább a formális kategóriák érvényesek. Nádori Lídia műfordítása ezt a kettősséget árnyaltan, pontosan adja vissza. A huszonegyedik század elején nyelvhasználatra jellemző laza, bizalmas, sőt sokszor vulgáris, szlenges stíluselemek a magyar műfordításban adekvát módon jelennek meg: *Megőrültél? Kibaszott hideg van!; megkrepálsz itt nekünk; Tutira oké vagy?* Idetartozik a *Wo hängt's?* (itt kb. 'na, mi a baj?' jelentésének) találó visszaadása a sürgető, figyelmeztető *Heló!*-val, vagy itt említhető a *Csá, Enno!* köszönési forma stb. A másik oldalról, azaz a tizennyolcadik századi archaikus, rokokó nyelvhasználat választékos, formális stílusának visszaadása tekintetében is hasonlóan stílushű a műfordítás. Ez a megállapítás érvényes mind a mind a szóválasztásra (l. pl. *inkommodáljam, uraságodat*), mind a gondosan strukturált (például kiazmusos vagy koridéző funkciójú állandósult szókapcsolatokat beépítő) mondatszerkezetek formálására, a: *alázatosan kérem a bocsánatát, távol álljon tőlem, hogy inkommodáljam uraságodat; Hiszen én már egy nyomorult haldokló vagyok, egy haldokló nyomorult?* Meg kell említeni azt is itt, hogy Nádori Lídia műfordításában előfordulnak olyan laza (bizalmas), újszerű stílusúnak minősülő szerkezetek is, amelyek esetében a forrásnyelvi konstrukció stílusértéke általánosságban közömbös, például: *wir kriegen Hilfe beim Saubermachen – Itt egy segítség a ganézáshoz*. Ezek a műfordítói megoldások összességében intenzíven hozzájárulnak az eredeti szövegegész stílusstruktúrájának a visszaadásához.

Ezek után nézzük meg, hogy a gépi fordítások hogyan oldották meg a feladatot.

(8) ChatGPT
„*Meg vagy őrülve? Itt baromi hideg van!* Azonnal csukd be az ablakot!"
[…]
„Na, mi van? Mozdulj már!"
Engedelmesen kitapogatta az ablakkeretet. Csak most vette észre, milyen kellemesen meleg volt korábban a szoba, pedig a fűtésnek a legcsekélyebb szagát sem érezte.
„Én, öö… *alázatosan kérek bocsánatot, eszemben sem volt a legkisebb mértékben sem kényelmetlenséget okozni Önnek."*
„Tessék?" A másik csak bámult le rá. „Na, legalább megint észnél vagy, már attól féltünk, *hogy feldobod a talpad nálunk*."
Megdermedt. „Hogy történhetne ez?" Nehezen húzta mosolyra a száját. *„Hiszen én már egy nyomorult haldokló, egy haldokló nyomorult, izé… halálosan nyomorult vagyok?"*
A meztelen úgy nézett rá, mintha ecet lett volna a szájában. *„Tréfás kedvedben vagy, mi?* Akkor jó, hogy meg tudtuk akadályozni a biztos halálodat. De a helyedben legközelebb visszafognám magam."
„Legközelebb? Én… nem értem…"
Egy kattanó hang szakította félbe, léptek közeledtek, és az ajtóban megjelent egy zömök, harsonát tartó angyal, széles homlokán mogyoróbarna fürtökkel.
„Hé, Enno" – kiáltotta vigyorogva a meztelen –, *„segítséget kapunk a takarításhoz. A leletünk újra magánál van."*

„Hála Istennek.” A harsonás oldalra sandított a másikra, majd megkönnyebbülten felsóhajtott. *„Biztos, hogy jól vagy?”*
Ez neki szólt. Óvatosan nézett egyikükről a másikukra. Ha nem volt halott, akkor ez nem lehetett a túlvilág. Hová került hát?
Egy köztes világba, amelynek nem tudta a nevét? Az *„oké”* valamiféle jelszó volt?
„Én, öhm…”

A ChatGPT fordítása visszaadja az eredeti szöveg legfontosabb stílusjegyeit, azaz többnyire itt is megjelenik a laza, bizalmas, informális, újszerű stílus ott, ahol a forrásnyelvi szövegre ezek a stílusértékek jellemzőek: *Meg vagy őrülve? Itt baromi hideg van!; feldobod a talpad nálunk* stb. Viszont az is előfordul, hogy e fordításban nem tükröződik – ellentétben a műfordítással – a forrásnyelvi stílusjelleg. Például maga a szöveg is explikálja a »*Bist du bestimmt okay?*« mondat újszerűségét azzal, hogy Mozart ezt nem érti, ezért kezd el találgatni eképpen: War *»ohké«* ein Erkennungszeichen? (Nádori Lídia találó fordításában, a *tutira* elemmel megtoldva: *Mi lehet vajon ez a „tutiraoké”?*). Viszont ChatGPT ezt, az *oké*t megkerülve, elhagyva, közömbös stílusértékkel jeleníti meg: *„Biztos, hogy jól vagy?”* Lényegében a „tizennyolcadik századi stílus” is adekvát módon, azaz magatartás szerint választékos, a helyzet szerint formális értékkel szerepel a fordításban, l. például: *alázatosan kérek bocsánatot, eszemben sem volt a legkisebb mértékben sem kényelmetlenséget okozni Önnek.*

(9) Deepl
»*Elment az eszed, rohadt hideg van itt!* Azonnal csukd be az ablakot!«
[…]
»Hol van? Na, gyorsan!«
Engedelmesen tapogatózott az ablakkeret után. Csak most vette észre, milyen kellemesen meleg volt azelőtt a szoba, miközben a tűzhely szagát sem érezte.
»Én, ööö… *alázatosan kérem bocsánatát, a legcsekélyebb szándékom sem volt, hogy kellemetlenséget okozzak önnek.«*
»Hogyan?« A másik lefelé bámult rá. »Na végre megint formában vagy, már attól tartottunk, *hogy elpatkolsz*.«
Megdermedt. »Hogyan is lehetne az?«
Nehézségekkel húzta szét a szája sarkait. „*Hiszen máris nyomorult haldokló vagyok, haldokló nyomorúság, ööö… halálos nyomorúság?”*
A meztelen férfi úgy nézett ki, mintha ecet lenne a szájában. „*Te egy tréfamester vagy,* mi? Akkor jó, hogy megakadályozhattuk a biztos halálodat. Legközelebb a helyedben én azonban visszafogottabb lennék.”
„Legközelebb? Én… nem értem…”
Egy kopogó hang félbeszakította, léptek közeledtek, és egy zömök, széles homlokú, dióbarna fürtös trombitás angyal jelent meg az ajtókeretben.
»Hé, Enno,« kiáltotta vigyorogva a meztelen, »*segítséget kapunk a takarításhoz. A leletünk újra tiszta*.«

„Hála istennek.” A trombitás oldalra pillantott a másikra, és megkönnyebbült sóhajt hallatott. *„Biztosan jól vagy?”*
Ez rá vonatkozott. Óvatosan nézett egyikükről a másikra. Ha nem halt meg, akkor ez nem lehetett a túlvilág. Hova került tehát?
Egy olyan köztes birodalomba, amelynek nevét nem ismerte? Az *„ohké”* egy felismerési jel volt? „Én, ööö…”

A DeepL-fordítás a ChatGPT-éhez hasonlóan többnyire eredményesen közvetíti az eredeti szöveg meghatározó stílusjegyeit, vagyis visszaadja a forrásnyelvi szöveg laza, bizalmas, durva (durvához közeli), informális, újszerű stíluselemeit (*Elment az eszed, rohadt hideg van itt!*; *elpatkolsz*), olykor azonban nem érvényesül az eredeti stílusa: *Biztosan jól vagy?* Adekvát az imitált, szinte már a körülményeskedésig választékosnak tételezett Mozart-korabeli stílus visszaadása is: *alázatosan kérem bocsánatát, a legcsekélyebb szándékom sem volt, hogy kellemetlenséget okozzak önnek* (vö. ChatGPT: *alázatosan kérek bocsánatot, eszemben sem volt a legkisebb mértékben sem kényelmetlenséget okozni Önnek.;* Nádori Lídia műfordítása: *Én, ööö... alázatosan kérem a bocsánatát, távol álljon tőlem, hogy inkommodáljam uraságodat*).

(10) Google
„*Megőrültél? Fagy van itt bent!* Csukd be az ablakot azonnal!”
[…]
„Hol van? Most csináld!”
Engedelmesen kitapogatta az ablakkeretet. Csak most döbbent rá, milyen kellemesen meleg volt a szoba korábban, pedig a legkisebb tűzszagot sem érezte.
„Én, ööö... *alázatosan bocsánatot kérek; soha nem állt szándékomban kellemetlen helyzetbe hozni.*”
„Tessék?” A másik férfi lenézett rá. „Nos, legalább most már jobban érzed magad. Attól féltünk, hogy *meghalsz rajtunk*.”
Megdermedt. „Hogy lehet ez?” Nehézkesen kinyitotta a szája sarkait. *„Mikor már eleve nyomorultul haldoklok, egy haldokló nyomorult, ööö... nyomorultul haldoklok?”*
A meztelen férfi úgy nézett ki, mintha ecet lenne a szájában. „*Tréfamester vagy, ugye?* Nos, jó, hogy meg tudtuk akadályozni a biztos halálodat. De legközelebb, ha a helyedben lennék, visszafognám magam.”
„Legközelebb? Én... nem értem...” Egy kattogó hang szakította félbe, léptek közeledtek, és egy zömök, trombitán játszó angyal jelent meg az ajtóban, széles homlokán mogyoróbarna fürtökkel.
„Hé, Enno” – kiáltotta a meztelen férfi vigyorogva –, *„segítséget kérünk a takarításhoz. A leletünk ismét tiszta.”*
„Hála istennek.” A trombitás oldalpillantást vetett a másik férfira, és megkönnyebbülten felsóhajtott. *„Teljesen jól vagy?”*
Ez rá irányult. Óvatosan nézett egyikről a másikra. Ha nem halt meg, ez nem lehet a túlvilág. Akkor hová került?
Egy köztes birodalomban, aminek nem ismerte a nevét? Vajon az „*ohké”* a felismerés jele volt? „Én, öm…”

A Google fordítása az előzőekben vizsgált műfordításhoz, illetve a másik két gépi fordításhoz viszonyítva többször is kevésbé sikeresen adja vissza az eredeti szöveg meghatározó stílusjegyeit. Sőt, olykor az értelmezést is nehezítő, a szövegkoherencia szempontjából is zavaró, sőt értelmezhetetlen szerkezetek jelennek meg, mint ahogyan ezt az alábbi táblázatban – ahol a Google-fordítás előtt először a forrásnyelvi konstrukciókat adom meg, illetve viszonyításként a Nádori Lídia-féle műfordítást – is láthatjuk:

4. táblázat

A szövegkoherencia szempontjából zavaró, értelmezhetetlen szerkezetek a gépi fordításban (Összehasonlítás: Forrásnyelvi szöveg, Nádori Lídia műfordítása, Google-fordító)

Forrásnyelvi szöveg	**Nádori Lídia műfordítása**	**Google-fordító**
Bist du wahnsinnig, das ist scheißkalt hier!	*Megőrültél? Kibaszott hideg van!*	*Megőrültél? *[7]Fagy van itt bent!*
Wo hängt's? Jetzt mach schon!	*Heló! Csukd már be!*	**Hol van? *Most csináld!*
du krepierst uns	*megkrepálsz itt nekünk.*	**meghalsz rajtunk*
wir kriegen Hilfe beim Saubermachen.	*Itt egy segítség a ganézáshoz*.	**segítséget kérünk a takarításhoz*
Unser Fundstück ist wieder klar.	*A kis talált gyerek magához tért.*	**A leletünk újra tiszta*.

A (10)-ben a választékos, régies stílus visszaadása már adekvátabb (bár itt is láthattunk intenzívebben kifejező megoldásokat az előzőekben), például: *alázatosan bocsánatot kérek; soha nem állt szándékomban kellemetlen helyzetbe hozni; Mikor már eleve nyomorultul haldoklok, egy haldokló nyomorult, öööö... nyomorultul haldoklok?* A három gépi fordításról összegzően elmondható, hogy az alapfeladatot mindhárom megoldja, ugyanakkor nem érik el azt a színvonalat stílushűségben, mint a műfordítás. Ebből a szempontból a ChatGPT fordítása [(8)] a leginkább eredményes, ebben sikerült leginkább visszaadni a karaktermeghatározó stílusjegyeket, ám itt is történik zavaró, nehezen értelmezhető fordítás (*A leletünk újra magánál van*). A másik két esetben [(9), (10)] több probléma mutatkozik, különösen azt kell kiemelni, hogy a szöveg értelmezését megnehezítő, a koherenciáját megbontó fordítások is történnek (*A leletünk újra tiszta*; *meghalsz rajtunk* stb.). Hiányoznak olyan, a célnyelvi szöveg stílusához igazodó és ahhoz képest többletet adó stílusbeli transzformációk, „pluszok", amelyek a műfordításban megjelennek, l. pl. a forrásnyelvi *wir kriegen Hilfe beim Saubermachen* a műfordításban: *Itt egy segítség a ganézáshoz* (7), míg a gépi fordításokban: *segítséget kapunk a takarításhoz* (8), *segítséget kapunk a takarításhoz* (9), **segítséget kérünk a takarításhoz* (10).

[7] A * jel itt a mondat szövegtani, szemantikai szempontból problémás voltát jelöli.

5. Összegzés

A fentiekben kifejtettek összegzéseként és tanulságaként röviden a következőket érdemes megfogalmazni: Általánosságban elmondható, hogy mind a laikus befogadói, mind a szaktudományi megközelítések szerint a stílusnak lényegi szerepe van a fordításokban. Ennek alapján alapvető elvárásként fogalmazódik meg a forrásnyelvi szövegek legfőbb stílusjegyeinek visszaadása a célnyelvi variánsokban. Ennek a feladatnak a megvalósítási lehetőségeiről szólva azonban mind a laikus vélekedések, mind a fordítástudományi munkák számos nehézséget, problémát érintenek, különösen érvényes ez a gépi fordításokra vonatkozóan.

Az elemzések részben igazolják a szkeptikus hozzáállást. Az itt vizsgált gépi fordításokat összehasonlítva az emberi fordítással ugyanis több hiányosság mutatkozott, egyrészt a stílusjegyek, a stílusértékek visszaadásában, másrészt az is nemegyszer előfordult, hogy a fordítás pontatlan volt: nemcsak a stílus, hanem a kontextuális jelentés szempontjából is. Ugyanakkor számos konstrukció esetében adekvát fordítás született a gépi fordítással is.

Szükséges itt arra is utalni, hogy a jelen esetben csupán két szövegtípusra korlátozódott a vizsgálat, egy vígjáték filmszövegének, illetve regényszöveg részletének összehasonlító fordításstilisztikai elemzésével. Elképzelhető például, hogy szakfordítások esetében lényegesen más eredmények születtek volna. A megalapozott következtetések levonásához mindenképpen további vizsgálatokra van szükség. Az eredmények kontextualizálásához az is hozzátartozik, hogy a jelenlegi kutatás csak pillanatnyi helyzetkép, a jelenbeli állapot felmérése, figyelembe véve az ezen a téren mutatkozó rohamos fejlődést, feltételezhetjük, hogy a jövőben a mesterséges intelligencia fejlődésével egyre sikerültebb fordításokra számíthatunk.

A szkepszis és az optimizmus koordináta-rendszerében azonban azt is látnunk kell, hogy a műfordítások esetében mindenképpen optimisták lehetünk az emberi fordítás jelenéről és jövőjéről gondolkodva, hiszen úgy tűnik, hogy a szépirodalmi szövegek adekvát fordításához továbbra is nélkülözhetetlen a hozzáértő, elkötelezett műfordítók munkája.

Irodalom

Bedő J. István 2014. Hova lett az a zene? Eva Baronsky: Mozart felébred. *Olvassbele.com.* https://olvassbele.com/2014/02/17/hova-lett-az-a-zene-eva-baronsky-mozart-felebred/ (Letöltve: 2026. 01. 12.)

Bezzeg Hanna 2022. Egyre többen cserélik le erre a fordítóra a Google-fordítót. Mutatjuk, mit tud a DeepL. *Eduline.* https://eduline.hu/nyelvtanulas/20220309_deepl-fordito (Letöltve: 2026. 01. 09.)

Dér Csilla Ilona 2020. *Diskurzusjelölők és társulásaik a magyar nyelvben*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó.

Herberg, Dieter – Kinne, Michael – Steffens, Doris 2004. *Neuer Wortschatz: Neologismen der 90er Jahre im Deutschen.* Berlin–New York: De Gruyter.

Klaudy Kinga 1994. *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Budapest: Scholastica.

Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitive grammar.* Oxford: University Press.

Nagy Gergely 2025. Az AI kutyulta angolról magyarra a Karácsonyi kutyulást; van, aki bojkottot emleget. *Qubit.* https://qubit.hu/2025/12/19/az-ai-kutyulta-angolrol-magyarra-a-karacsonyi-kutyulast-van-aki-bojkottot-emleget (Letöltve: 2026. 01. 02.)

Nida, Eugene A. 1964. *Toward a science of translating.* Leiden: Brill.

Reins, Enno 2013. „Fack Ju Göhte": Ein filmischer Einblick in die deutsche Sprache. *SRF* (Schweizer Radio und Fernsehen). https://www.srf.ch/kultur/film-serien/film-serien-fack-ju-goehte-ein-filmischer-einblick-in-die-deutsche-sprache (Letöltve: 2026. 01. 06.)

Schirm Anita 2011. A diskurzusjelölők emocionális és expresszív funkcióiról. In: Gecső Tamás – Sárdi Csilla (szerk.): *Nyelvi funkciók – stílus és kapcsolat*. Budapest–Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola – Tinta Könyvkiadó. 220–226.

Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor szerk. 2012. *A stílus szociokulturális tényezői*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.

Tolcsvai Nagy Gábor 1996. *A magyar nyelv stilisztikája*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Tolcsvai Nagy, Gábor 2005. *A cognitive theory of style*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Tolcsvai Nagy Gábor 2013. *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe.* Budapest: Osiris Kiadó.

Tolcsvai Nagy Gábor szerk. 2017. *Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó.

Internetes hivatkozások

W1. *reddit.* https://www.reddit.com/r/konyv/comments/1pd0boy/%C3%BAjabb_kiad%C3%B3_amit_teljesen_ai_ford%C3%ADt%C3%A1s_kiad%C3%A1sa/ (Letöltve: 2026. 01. 09.)

W2. *Hogyan működik a gépi fordítás 2026-ban?* https://villamforditas.hu/forditoiroda/459-hogyan-mukodik-a-gepi-forditas (Letöltve: 2026. 01. 09.)

W3. *TV SPIELFILM.* https://www.tvspielfilm.de/news/filme/5-faeckts-ueber-fack-ju-goethe,8570420,ApplicationArticle.html (Letöltve: 2026. 01. 09.)

W4. „Bist behindert, Oida?". *ÖZIVinfo.* April 2014, S. 19., chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.soziale-initiative.net/wp-content/uploads/2016/01/2014-04-00_OeZIV-Info_bist-behindert.pdf. (Letöltve: 2026. 01. 16.)

W5. *ZDL* (Zentrum für digitale Lexikographieder deutschen Sprache), https://www.zdl.org/?q=behindert (Letöltve: 2026. 02. 04.)

W6. *Duden online szótár*, https://www.duden.de/rechtschreibung/Mann_Person (Letöltve: 2026. 02. 04.)

W7 Egy idegen faj nyelvét is lefordítja az AI. *Forbes*. https://www.forbes.hu/uzlet/ai-deepl-forditas-google-nvidia/ (Letöltve: 2026. 01. 09.)

Források

Baronsky, Eva 2009. *Herr Mozart wacht auf*. Berlin: Aufbau-Verlag.

Baronsky Eva 2013. *Mozart felébred*. Nádori Lídia fordítása. Budapest: Typotex.

Fack Ju Göthe. (film, internetes elérhetősége: https://indavideo.hu/video/Fack_Ju_Gothe_1_ganzer_film; letöltve: 2026. 01.02.)

Fák ju, Tanár úr! (film, internetes elérhetősége: https://videa.hu/videok/film-animacio/fack.ju.gohte-film-animacio-FezVEBjParKVyu1g (Letöltve: 2026. 01.02.)